

25 - 27 Ekim 2001
21. YÜZYILIN EŞİĞİNDE

UŞAK

SEMPOZYUMU

Cilt 1

UŞAKLILAR EĞİTİM VE KÜLTÜR VAKFI YAYINLARI, Nu.: 2

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM UŞAK İLE İLGİLİ GENEL BİLDİRİLER

	Sayfa
1. Uşak Adı Üzerine: Ertuğrul TAYLAN	11
2. Uşak mı? Uşşak mı? Halit KARAMAN	21
3. Kent ve Kentli: Celalettin VATANDAŞ	28
4. Cumhuriyet Döneminde Uşak Hakkında Yapılan Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi: Galip ALÇİTEPE	47
5. Uşak'ta Kültür ve Sanatın Neresindeyiz? Şener ÖZTOP	49
6. 21. Yüzyıl'ın Eşiğinde Uşak ile İlgili Hatıraların Önemi: Mehmet Ozan SEMERCİ	57

II. BÖLÜM: SOSYAL BİLİMLER

A. DİL

7. Uşak İli Ağızlarının Ortak Özellikleri ve Ağız Bölgeleri: Gürer GÜLSEVİN	63
8. Derleme Sözlüğü Verilerine Göre Uşak Ağızlarındaki Eski Türkçe Unsurlar: Ali AKAR	71
9. Uşak'ta Ölçü Adları: Zeki KAYMAZ	79
10. Halit Ziya Uşaklıgil'in Türkçe Sevgisi: M. Sani ADIGÜZEL	83
11. Halit Ziya Uşaklıgil'in Gramerliği: Özgür AY	87

B. EDEBİYAT

12. Şiirlerde ve Tahkiyeli Eserlerde Uşak: Vedat YEŞİLÇİÇEK	93
13. Ömer Bedrettin'in Şiirlerinde Tabiat: Ali PULAT	101
14. Ömer Bedrettin Uşaklı'nın Şiir Dünyası ve Edremit: İbrahim KIBRIS	109
15. Uşak'ta Mâni Söyleme Geleneği: Bülent ARI	117

C. ANTROPOLOJİ VE HALK BİLİMİ

16. Uşak Köylerinin Genel Özellikleri: Tamer ÇETİN	129
17. Uşak Köylerinde Evlilik: Yüksel KIRIMLI	143
18. Uşak Köylerinde Mesken Özellikleri: İlkay BİBER	157

D. TARİH

a. Arkeoloji

19. Uşak Müzesindeki Yazıtlar: Ender VARİNLİOĞLU	167
--	-----

b. Osmanlı Dönemi

20. Uşak Temettuat Defterleri: Said ÖZTÜRK	177
21. 16. Yüzyıl Ortalarında Uşak Şehri: M. Akif ERDOĞDU	187
22. Tahrir Defterlerine Göre XIV. Yüzyılda Uşak: TURAN GÖKÇE	201
23. 16. Yüzyılda Uşak'ın Mahalleleri ve Kent Nüfusu: Sema ALTUNAN	217

DERLEME SÖZLÜĞÜ VERİLERİNE GÖRE UŞAK AĞIZLARINDAKİ ESKİ TÜRKÇE UNSURLAR

Ali AKAR*

Anadolu ağızları, gerek fonetik ve morfolojik yapıları itibarıyla gerekse taşıdıkları söz varlıkları yönünden dilimizin en önemli hazinelerinden biridir. Türkiye Türkçesinin tarihi problemlerinin çözümünde ağızlardaki ses ve yapı denkliliklerine başvurmaktaız. Ağızların önemli özelliklerinden biri de zengin söz varlığıdır. Bu söz varlıkları, dilin, gelişim ve değişim seyrinin takip edilebilmesinden, kelime türlerinin yoğunluk kazandığı alanlara bakılarak milletin sosyal yaşantısındaki tercihlerine kadar birçok noktanın aydınlatılmasına katkıda bulunacak önemli göstergelerdir.

Bu bildiriye, Uşak ve yöresi ağızlarındaki leksik (sözlüksel) verilerin VII. Yüzyıla XX. Yüzyıl arasındaki bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızda, Uşak ağızındaki yazı diline girmemiş “Eski Türkçe” kelimeler incelenmiştir. “Eski Türkçe” terimi, Türkolojideki anlamıyla VII-XI. Yüzyılları, Köktürk, Uygur ve Karahanlı dönemi Türkçesini kapsamaktadır.

Uşak ağızı için kaynak olarak *Derleme Sözlüğü* (DS) kullanılmıştır.¹ DS’deki Uşak ve yöresinden derlenen sözler, XI. Yüzyıl öncesi dil malzemesini içeren metin, gramer ve sözlüklerle karşılaştırılmıştır. Uygur dönemiyle ilgili A. Caferoğlu’nun *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü* (EUTS), önemli Uygurca metinlerden *Maytrisimit* (Maytr) karşılaştırma için başvurulan edilen başlıca kaynaklar olmuştur. Karahanlı çağındaki Türk dilinin en önemli eserlerinden olan *Divanü Lügati’t-Türk* (DLT) ve *Kutadgu Bilig* (KB) çalışmamızda bu dönemi temsil etmektedir. S. G. Clauson’un XIII. Yüzyıl öncesi eserlerindeki dil malzemesine dayanan önemli etimolojik sözlüğü *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* (EPDT) temel kaynak olmuştur. G. Doerfer’in Farsçadaki Türkçe ve Moğolca unsurları değerlendirdiği *Türkische und mongolische*

* Yard. Doç. Dr., Muğla Üni. Fen-Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ DS’de Uşak’tan derlenen sözlerin büyük bölümünü Eşme fişleri oluşturmaktadır. 1953 yılına kadar Kütahya’ya bağlı bir ilçe olmasından ve derleme faaliyetlerinin de Ocak 1933’te il birimleri esas alınarak başladığı hesaba katılırsa, Uşak ağızından, Uşak merkez alınarak fazla bir derleme yapılmadığı ortaya çıkar.

Elemente im Neupersischen (TMEN) adlı önemli eserine de yeri geldikçe müracaat edilmiştir. Kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde geçip geçmediğini görmek için *Yeni Tarama Sözlüğü* (YTS)ne başvurulmuştur.

Kelimelerin ses, yapı ve anlam ilişkisi gözetilmiş, paralellik için bu üç özelliğin bir arada bulunması aranmıştır.

1. aba

aba "büyük kız kardeş, abla" (Uşak, DS XII, 4403)

OY KT D/I-13 eçüm apam "ata, ecdat"; DLT I/86 aba "ana"; EUTS 18 apa "abla, büyük kız kardeş"; EDPT 5 aba:/apa:/ebe:/epe:: TMEN 412 apa "eltere Person"; YTS I aba "anne; nine, anneanne"

2. alan/alañ

alan, alañ "açıklık, düzlük yer" (Suluviran. Eşme, DS I, 194)

DLT I/136 alang "alan, düz ve açık yer"; EDPT 147 alañ "level open ground"; YTS 7 alan "açık, düz yer, meydan"

3. angıt

añgut "ahmak, sersem, akılsız, dangalak" (Eşme, DS I, s. 263)

DLT I/93 angıt "ördeğe benzer kızıl renkli bir kuş"; TMEN 563 añıt "Ein Wasservogel"; YTS 10 añıt [ankıt, ankut] "bir çeşit su kuşu"

4. ardmak

ardmak "yükletmek" (Eşme, DS I, s. 307)

DLT I/244 artılmak "yüklemek, binmek, ardılmak, bir binit üzerine başı bir tarafa ayakları bir tarafa gelmek üzere heybe gibi ardılmak"; EDPT 209 artıl-; YTS 11 ardmak "üstüne atmak, dolamak, asmak"

5. argaç

argaç "dokumalarda çözüğü üzerine enliliğine atılan ip" (Uşak, DS I, 308)

EUTS 20 arkag "mekik ipliği, atkı"; DLT I/118 arkag "argaç, bez, halı, kilim gibi şeyler dokunurken enlemesine atılan ip veya iplik"; YTS 11 argaç "dokumacılıkta bezin enine atılan iplik, atkı"

6. aşlamak

aşlamak "katmak, karıştırmak" (Eşme, DS I, s 360)

DLT I/80, 269 aşlamak "kap kenetlemek"

7. avın-

avın- "dişi hayvan gebe kalmak, döl tutmak" (Eşme, DS I, s. 383)

DLT I/132, 202 awınmak "alışmak, avunmak"; KB 95 avın- "alışmak"

8. baymak

baymak "büyüme, gelişme, serpilme, şişmanlamak" (Eşme, DS II, s. 582)

EUTS 36 bayımak "zenginleşme, varlıklanmak"; DLT III/274 bayumak "zenginlemek, zenginleşmek"; KB 895 bayu- "zenginleşmek"; EDPT bayu:- to be, or become, rich" (<ba:y) 384; YTS 28 bayımak "zengin olmak"

9. belek²

belek [I] “armağan; çeyiz” (Sivaslı, DS XII, 4452)

DLT I/385 belek “armağan, konuğun getirdiği armağan”

YTS 30 belek “hediye, armağan”; EDPT 338 beleg “a gift”

10. beliñlemek

beliñlemek “şaşkınlıkla karışık korku duymak, irkilmek, ürkmek, uykudan sıçrayarak korku ile uyanmak” (Eşme, DS II, s. 618)

Maytr. 101/18 belinglet- “korkutmak”; EUTS belinglemek “korkmak, ürkmek, korkudan titremek” (<beling “korku”); DLT III/409 belinglemek “belinlemek, korku ile uykusundan sıçramak, hayvan habersizce bir şeyden korkup sıçrayarak ürkmek”; KB 6618 belingle- “korkmak”; EDPT 344 beliñle:- “to be panicstricken, terrified”; YTS 30 beliñlemek “korku ile birden sıçramak, irkilmek”

11. bıçılğan

bıçılğan “kadınların meme uçlarında, çocukların ayaklarında, hayvanların ayak parmaklarıyla bileklerinde ter, pislik, çamur vs. sebepten ileri gelen sulu yara” (Eşme, DS II, s. 656)

EUTS 40 bıçıl- “bıçılmak”; DLT I/519 bıçılğan “elde, ayakta ve yeryüzünde olan yarıklıklar”; EDPT 295 bıçılga:n (Hap. leg.) (<bıçıl'la aynı anlama geldiğini ileri sürmekte). Tek örnek olarak Kaşgarlı'da görüldüğünü söylemekte. YTS 30 bıçılğan “hayvanların ayaklarında hasıl olan yara, çatlak”

12. bikanak

bikanak “ayak, bilek, diz eklemi” (Eşme, DS II, s. 663)

EUTS 31 bakanak “nal”; DLT III/177 bakanak “çatal tırnaklıların iki tırnakları arası ve iki tırnaktan her biri.; EDPT 316-317 baka:ñak/baka:yak “the frog in a horse's hoof”; YTS 22 bakanak (1) “çatal tırnaklı hayvanların tırnakları. (2) At, deve, sığır gibi hayvanlarda topuk ve taban arasındaki boğum”

13. böğü

böğü “iri ve zehirli örümcek” (Eşme, DS II, 754)

XI. yüzyıl metinlerinden itibaren dilimizde görülen bu kelime Eşme'den alınan bu örnekte yaşamaktadır. Osmanlıca metinlerde *böy*, *böye* şeklinde rastlanan bu kelimeye Kıpçak grubu lehçelerinde *büyö/büyü* biçimleriyle karşılaşmaktayız.

DLT III/131, 141 böğ “bir çeşit örümcek”; EDPT 323 bö:g “a poisonous spider, tarantula”; YTS 38 bö [böy] “zehirli örümcek”

14. bozulamak

bozulamak “deve acı acı bağırarak” (Eşme, DS II, s. 752)

EUTS 49 boz “tikinti, nefret, kin”; DLT I/120 bozlamak “ses vermek, bağırarak, bozlamak”; EDPT bozla:- “to bellow”; YTS 38 bozlamak “bağırarak, böğürmek”

²Bu kelime yazı dilimizde “kundak, çocuk bezi; beşiğe konan yatak” anlamlarıyla yer almaktadır. (Türkçe Sözlük, C. I., s. 165)

15. çığ

çığ “süt kazanlarının üzerini kapatmak için kamıştan yapılan örtü” (Eşme, DS III, 1158)

DLT III/128 çığ “göçebelerin sele sazı (çığ otu) ile yaptıkları çadır örtüsü”; EDPT 405 çuğ “bundle”; YTS 54 çığ “çadırlarda çubuklardan örülmüş paravana gibi bölme”

16. çileli

çileli “besili (hayvan için) (Eşme, DS III, s. 1214)

DLT III/271 çilemek “yaşartmak, ıslatmak”; EDPT 418 çıla:- “to moisten”; YTS 56 çilemek “yağmur serpiştirmek”

17. çomça

çomça “kepçe, büyük tahta kaşık” (Eşme, DS III, s. 1284)

EUTS 65 çomurmış “sulu şeyleri almağa mahsus kepçe”; DLT I/417 çömçe “kepçe, çömçe”; EDPT 422 çömçe: “ladle, scoop”; YTS çömçe [çomça] “kepçe”

18. dağar

dağar “topraktan yapılmış, ağzı geniş, dibi dar, içine su, pekmez, ayran, süt, yoğurt, turşu ve küllü su konulan bir çeşit küp” (Eşme, DS IV, 1322)

En geç 11. yüzyılda İran dillerinden Türkçe ve Moğolcaya geçen bu kelime (tağar/dağar <Fars. tegâr) Uşak ağzında da yaşamaktadır.

Maytr. 73/32 tagar “torba, dağarcık”; DLT I/17-244 tagar “çuval, dağarcık, içerisine buğday ve başka şeyler konan nesne, harar”; KB 6571 tagar “çul”; TMEN 905 tagar “Sack, Gefess”, mo, tü.<iran; DTSI 526 tagar “şerok, torba”; YTS 200 tagar [dağar] [<Far. tegâr] “kap, çanak, küp, çömlek”

19. dorum

dorum “deve yavrusu” (Eşme, DS IV, 1566)

DLT I/396 torum “deve yavrusu”; EDPT 549 torum “a camel colt”; YTS 211 torum “deve yavrusu, genç deve”

20. dumagı

dumagı “nezle, grip, bronşit” (Eşme, DS IV, 1601)

EUTS 252 “nezle” tumağı; DLT I/447 tumagu “nezle, grip, dumagı”; EDPT tumağı: (<*tuma:-, tum) “a cold in the head”; YTS 212 tumagı “nezle”

21. duşak

duşak “hayvanların ayak bağı, köstek” (Eşme, DS IV, 1609)

Maytr. 104/10 tuş- “rastlamak”; DLT I/411 tuşag “köstek, at ayağına vurulan bukağı”; KB 5017 tuş- “rastlamak”; EDPT tuşa:g (<tuşa:) “a hobble” (for a horse); YTS 214 tuşak “köstek, ayakbağı, bağı”

22. gala

gala “artık, başka” (Uş/DS 1898)

EUTS 162 kalı “artık, arta kalan”; DLT kalı “eğer, nasıl, nice, ne kadar, ise, olduğunda” anlamlarında bir edat” I/82, 93; EDPT 617 kalı “if”, “how?”;

23. gölük

gölük “eşek, beygir gibi yük taşıyan, binilen hayvan” (Uş/DS 2145)

OA kölük “yük hayvanı” (Tonyukuk, I/G8); Maytr. kölüklerin “at arabalarından” 49/8³; DLT kölük “yük yükletilen herhangi bir hayvan” I/392; YTS gölük “eşek, beygir gibi yük hayvanı” 96

24. gunan

gunan “at ve eşek yavrusu” (Ba/DS 2193)

DLT kulun “tay” I/215; EDPT 622 kulun “a foal”; YTS 148 kulun “tay”

25. günülemek

günülemek “çekememek, kıskanmak” (Uş/DS 2231)

EUTS 123 künilmek “kıskanmak”; Alt. Gr. 285 küni “kıskançlık”; EDPT 727 küni: “jealousy, jealous”; YTS 104 günülemek “kıskanmak, çekememek, haset etmek”

26. ıkış

ıkış “mide dolgunluğuna uğrayan” (Uş/DS 2463)

EUTS 86 ıkurmak “tıkanmak, tıkanıklık hissetmek”

27. irkmek

irkmek “biriktirmek” (Uş/DS 2530)

EUTS 97 irkmek “bir şeyin üzerine çıkmak”; KB 765 irikmek “toplamak, yalnız kalmak, sıkılmak”; DLT III/420 irkmek “toplamak”; YTS 117 irkmek “toplamak, biriktirmek, yığmak”

28. kabırcak

kabırcak “tabut” (Uşak, DS VIII, 2583)

DLT I/501 kabırçak “tabut (çok kere) ölü tabutu”; YTS 121 kaburcak [kaburcak, kapurçak] “koku kutusu, küçük misk kutusu, kutu”

29. karklık

karklık “3-4 m derinliğindeki kuyu” (Eşme, DS VIII, 2605)

DLT I/179 kak “göl, kurumuş göl, su birikintisi”; YTS 122 karklık [kak] “kırlarda içine su biriken çukur”

30. kes

kes “iri saman” (Uşak, DS XII, 4547)

DLT I/329 kes “parça”

31. sadıç

sadıç “yakın, candan arkadaş” (Uş. DS X, 3511)

DLT I/455, III/374 sagdıç “sağdıç, dost”

³Ş. Tekin, kelimenin köl- “bağlamak” fiilinden -ü-k fiilden isim yapma ekiyle yapılmış olabileceği görüşündedir. Maytrısimit, s. 329

32. sanıçmak

sanıçmak “saplamak, batırmak” (Uş., DS X, 3535)

OY süsin sanıçdım “askerlerini mızrakladım.” (BK-D/26); Maytr. 75/16 sanıç-
“vurmak, saplamak”; EUTS 196 sanıçmak “sanıçmak, delmek”; DLT III/420
sanıçmak “sanıçmak, dürtmek, sokmak; yenmek”; YTS 180 sanıçmak “saplamak”

33. sinlenmek

sinlenmek “saklanmak, gizlenmek” (Uşak, DS X, 3643)

DLT III/155, 391 singmek, “saklanmak”; YTS 188 siñmek (4) “gizlemek,
saklanmak, yer tutmak”

34. somruk

somruk “bebeklere tülbent içine tatlı konularak yapılan emzik” (Karahallı, DS X,
3666); soramak “emziğe sürülmüş lokum” (Banaz, Uşak, DS XII, 4702)

Maytr. 107/16 sorarlar “emerler”; EUTS 208 sormak “emmek”; DLT I/16 sormak
“emmek, sormak”; YTS 190 sormak “emmek, emer gibi çekmek, sorumak,
soğurmak”

35. suvla

suvla “çay, dere kenarlarında hayvanların su içmesine elverişli yer” (Uşak, DS X,
3703)

DLT I/464 suwlag “hayvan sulananacak yer, yalak”

36. tat

tat “sıra, saygı gözetmeyen, şaşkın, aptal” (Uşak, DS X, 3841); “deli” (Uşak, DS
XII, 4741)

EUTS 228 tat “İranlı”; DLT I/136, 349 tat “yabancı, Müslüman olmayan, Uygur,
Farslı, Acem, Farsça konuşan”; YTS 205 tat “yabancı, ecnebi, özel olarak Acem”

37. üleşmek

üleşmek “paylaşmak” (Eşme, DS 4062)

Maytr. ülüş “bölüm, kısım” EUTS 272 üleşmek “paylaşmak”; DLT I/89 üleşmek
“paylaşmak, üleşmek”; YTS 223 üleşmek “paylaşmak, bölüşmek”

38. ünneşmek

ünneşmek “seslenmek, bağırarak” (Uşak, DS XII, 4794)

Maytr. 74/32 ünte- “çağırarak”; DLT I/231 ündeşmek “çağırışmak”; YTS 223
ündemek “seslenmek, çağırarak, davet etmek”

39. ürmek

ürmek “üfürerek şişirmek” (Uşak, DS XI, 4070)

Maytr. 113/8 ürmek “üfleme” EUTS 273 ürmek “(1) kabarmak, üfürüp şişirmek,
üfleme”; DLT I/164 ürmek “üfleme”; YTS 224 ürmek “üfürmek, üfleme”

40. yağır

yağır “yük ve binek hayvanlarının sırtında eğer ve semerin açtığı yara” (Uşak, DS
XI, 4119)

DLT I/58 “at, katır ve eşek gibi hayvanların sırtında semer, eğer ve yük vurmasından meydana gelen yara, yağır”; YTS 230 yağır “hayvanların sırtında çıkan yara”

41. yağşı

yağşı “genç” (Uşak, DS XI, 4125)

DLT I/64 yahşı “iyi, güzel, herşeyin güzeli”; YTS 230 yahşı “iyi, güzel”

42. yalvaç

yalvaç “peygamber” (Kula, Uşak, DS XI, 4150)

DLT I/66, 83 yalavaç, yalawaç “elçi, peygamber”; YTS yalavaç “peygamber, haberci, elçi”

43. yārık

yārık “üstünde et kıyılan ağaç, odun yarılan kütük” (Uşak, DS XI, 4183)

DLT III/15, 158 yarık “zırh, zırh ve kalkana verilen genel ad”; YTS 230 yarık “zırh”

44. yarin

yarin “sırt” (Uşak, DS XI, 4118), yarin “arka, sırt” (Uşak, DS XII, 4815)

DLT III/21 yarin “kürek kemiği, çiğın kemiği”

45. yarpuz

yarpuz “mısır püskülü” (Uşak, DS XI, 4189)

DLT III/39 yarpuz “güzel kokulu bir ot, kır nanesi, Majoran”; YTS 237 yarpuz “bir tür nane”

46. yozuk

yozuk “haylaz, tembel” (Uşak, DS, XI, 4303)

DLT III/88 yozamak “kısır kalmak”; YTS yoz “vahşi, yaman, bayağı, zararlı; sürülmemiş, ekilmemiş yer”

Sonuçlar

Uşak ve yöresi ağızlarında, Türkiye Türkçesi yazı diline geçmemiş, XI. Yüzyıl ve öncesi Türkçesi döneminde ses, yapı ve anlam kazanmış 46 kelime tespit edilmiştir.

Bu kelimelerin Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerine ait sözlüklerde görülme sayıları ve oranları şöyledir:

UŞAK AĞZI		EUTS		DLT		YTS	
46	% 100	20	% 43.4	46	% 100	40	% 87

a) Bu kelimelerin 46'sına Divanü Lügati't-Türk'te ses, yapı ve anlam olarak hemen hemen aynı şekilde rastlanmaktadır.

b) Kelimelerin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görülme oranı % 80 civarında olmasına rağmen, ses, yapı ve anlam olarak Uşak ağızına Divanü Lügati't-Türk'teki şekillerden daha yakın paralellik göstermektedir. Bu da, Uşak ağızındaki söz konusu edilen kelimelerin, anlam bakımından Eski Anadolu Türkçesi döneminde şekillendiğini göstermektedir.

c) Uşak ağızındaki bu 46 kelimenin tamamının DLT'de bulunmasına rağmen YTS'de bunlardan 40 tanesinin (% 85) yer alması, bize, Uşak ağızının, Osmanlı Türkçesine göre Eski Türkçe şekilleri korumakta daha muhafazakar ve başarılı olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA VE KISALTMALAR

- DLT: *Divanü Lügati't-Türk Dizini "Endeks",* Ank. 1943 (2. bas. 1985)
(Haz.: Besim Atalay)
- DS: *Derleme Sözlüğü, I-XII,* TDK, Ank. 1963-1982
- EDPT: Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish,* Oxford 1972
- ETY: Hüseyin Namık Orkun, *Eski Türk Yazıtları, I-IV,* Ank, 1987
- EUTS: Ahmet Caferoğlu, *Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü,* İst. 1968
- KB: *Kutadgu Bilig I, Metin,* Reşid Rahmeti Arat, Ank. 1979
Kutadgu Bilig III, İndeks, Reşid Rahmeti Arat (Hazırlayanlar: Kemal Eraslan, Osman F. Sertkaya, Nuri Yüce) İst. 1979
- Maytr.: *Uygurca Metinler -II- Maytrisimit,* (Haz. Şinasi Tekin), Erzurum, 1976
- OA Orhun Abideleri, Muharrem Ergin, İst. 1998 (22. Baskı)
- OY Orhon Yazıtları, Talat Tekin, Ank. 1988
- TMEN: Gerhard Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen, I-IV,* Wiesbaden 1963
Türkçe Sözlük I-II, TDK, Ank. 1988
- YTS: *Yeni Tarama Sözlüğü* (Düzenleyen: Cem Dilçin) Ank. 1983